

Şakâ'ik Külliyyatında Bir Tercümeden Ötesi

More Than a Translation in the Şakâ'ik Corpus

Bilal Alpaydın ve Fatih Odunkıran, *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik* (Takım 2 Cilt). İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1564 s., ISBN: 978-975-17-5389-2.

Dilara AYDIN¹

¹Sorumlu yazar/Corresponding author:

Dilara Aydın (Arş. Gör.), İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: dilara.aydin@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-9995-8715

Başvuru/Submitted: 18.09.2023 • **Revizyon talebi/Revision requested:** 11.10.2023 • **Son revizyon/Last revision received:** 31.10.2023 •
Kabul/Accepted: 15.12.2023

Atıf/Citation: Aydın, Dilara. Şakâ'ik Külliyyatında Bir Tercümeden Ötesi. *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 33, 2 (2023): 921-925.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1361440>

Anahtar kelimeler: Tarih, edebiyat, biyografi, Şakâ'ik, Mecdî Mehmed Efendi

Keywords: History, literature, biography, Şakâ'ik, Mecdî Mehmed Efendi

Ulemâ, meşâyih, şuâra, etibbâ vs. gibi önemli şahsiyetlerin hâl tercümelerini ihtiva eden eserler, belirli kıstaslara göre tasnif edildiğinden ve her tasnife de “tabaka” adı verildiğinden dolayı “tabakat” olarak anılmaktadırlar. Tabakatlar; tarih, edebiyat, tasavvuf gibi birçok alanın başvuru kaynakları arasındadır. XVI. yüzyılda Taşköprizâde Ahmed Efendi tarafından Arap tabakat geleneğine uygun olarak Arapça yazılan *eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye* adlı eser; Osmanlı tarihi, edebiyatı vs. gibi alanlarla ilgilenen araştırmacılar için eşsiz bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Daha yazıldığı dönemde tercüme ve zeyilleri yazılmaya başlanan bu eser etrafında XIX. yüzyıla gelindiğinde bir külliyyat oluşmuştur.¹

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı bünyesinde Prof. Dr. Derya Örs'ün editörlüğünde başlatılan “Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi” kapsamında Bilal Alpaydın ve Fatih Odunkıran tarafından yayıma hazırlanan Edirneli Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'îku's-Şakâ'ik* isimli Türkçe tercümesi ise döneminin tezkire müellifleri ve edebiyat tarihçileri tarafından *Şakâ'ik* külliyyatı içerisinde ayrı bir yere konumlandırılmıştır. Edirneli Mecdî Mehmed Efendi'nin tercüme çalışmasında üslubu, birebir tercüme yöntemiyle yetinmeyerek ilaveler yoluyla eseri ikmal etmesi, zemin metin müellifi Taşköprizâde'yi kaynak göstererek tashihi gibi hususiyetleri bu konumlandırmanın temel gerekçeleri arasındadır.

Edirneli Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'îku's-Şakâ'ik* isimli eseri inceleme ve metin olmak üzere iki bölümle araştırmacıların dikkatine sunulmuştur. İnceleme bölümünde; Mecdî Mehmed Efendi tanıtılırken hayatı, mesleği, edebî-ilmî muhiti, vefatı, eserleri, şairliği ve münşiliği hakkında bilgi verilmiştir. Aynı bölümde *Hadâ'îku's-Şakâ'ik*'in şekil unsurları; eserin adı, yazılış tarihi ve yeri, yazılış nedeni, kaynakları, tenkit edilen nüshaların tavsifiyle detaylıca izah edilmiş, muhteva unsurları da eserde yer alan biyografiler, eserdeki eleştiri ve malumatlar, dil özellikleri ve eserin bölümleri olarak ele alınmıştır. Araştırmacılar “Hadâ'îku's-Şakâ'ik'in Nüshaları” başlığı altında, eserin yurt içi ve yurt dışında tespit edilen nüshalarının bir listesini vermişler; tenkitli metnin tesisi için ise Ragıp Paşa, Topkapı ve Pertevniyal koleksiyonlarında bulunan nüshaları esas aldıkları, yer yer de Matbaa-i Âmire'de basılan 1269 tarihli matbu nüshadan yararlandıkları bilgisini vermişlerdir.

Araştırmacılar, Edirneli Mecdî Mehmed Efendi'nin hayatını okurlara sunarken eleştiri süzgeciyle mütekâmil ve öz bir metin ortaya koymuşlar, kaynaklardaki bilgileri örnekendirip değerlendirerek okura yardımcı olmuşlardır. Misalen eserin adıyla ilgili, müellifin ifadeleri zikredildikten sonra araştırmacıların yaptığı şu değerlendirme dikkate değerdir:

“*Mecdî'nin verdiği ifadelerden dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, tercüme edilen esas metni (Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye) 'gülşen' (güllük, gül bahçesi) olarak ifade ederken kendi eserini ise "hadâ'ik" (hadika'nın cem'i, bahçeler) olarak ifade etmesidir. Bu, onun eseri hem kişi sayısı olarak hem de mevcut biyografilerde yer alan bilgileri genişletmesinden kaynaklı bir durumdur* (Alpaydın ve Odunkıran, 2022, 35).”

1 Bu konu hakkında İstanbul özelinde yapılan bir çalışma için bk. Gönül, B. “İstanbul Kütüphanelerinde el-Şakâ'ik el-numaniya tercüme ve zeyilleri”. *Türkiyat Mecmuası* 8 (1945): 136-168.

Metin ile mukayese edildiğinde araştırmacıların epey gayret sarfettiği anlaşılan inceleme bölümünün “Kaynakları” üst başlığı altındaki “Edebî Kaynaklar” alt başlığı, “Şakâ’ik-ı Nu‘mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi” içerisindeki çalışmalardan da farklılık arz etmektedir. Zira bu bölümden, Edirneli Mecdî Mehmed Efendi’nin “Merhum Koca Efendi’nün hattıyla mümzâ bir vakfiyyede..” gibi ifadelerle başvurduğu resmî kaynakları, “Merhum Mevlânâ Arab-zâde’nün hattından menkûldür ki..” gibi ifadelerle müellifini zikrettiği hâlde ismini zikretmediği eserleri, “Rüsûhî Süleymân Halife nâm kimesneden mesmû’umdur ki...” gibi ifadelerle sözlü hususi kaynaklarını, “Râvî nakl eyledi ki...” gibi ifadelerle sözlü umumi kaynaklarını kısmen ifade etmesinin yanı sıra metinde sık sık konu ile ilgili Türkçe, Arapça ve Farsça nazım parçalarına yer verdiği, eserinde Taşköprizâde’ye nisbetle yer yer ilave ve eksiltmelerde bulunduğu öğrenilmektedir. Bu kaynakların tam olarak adı ise eserde zikredilmemiştir. Araştırmacıların “Kaynakları” başlığı altında, eserde gerek sadece müellifinin, kaynak kişisinin ismi zikredilerek olsun gerek yalnız alıntı yapılarak verilen bir bölümle olsun bir şekilde bahsi geçen 138 kaynağı tespit ederek listelerini vermeleri, çalışmanın değerini artıran hususiyetlerin başında gelmektedir. İlgili bölümden Edirneli Mecdî Mehmed Efendi’nin, Osmanlı sahası Türk edebiyatıyla sınırlı kalmayarak Çağatay sahası ile Arap ve Fars edebiyatlarından da faydalandığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Listenin uzunluğu incelendiğinde çalışmanın en çok vakit alan kısmınının burası olduğu tahmin edilebilir. Eserin Taşköprizâde’ye nazaran şiirlerle zenginleştirilmesi ve şair biyografilerinin dönemin şuarâ tezkirelerinden yararlanılarak geliştirilmesi hususunda araştırmacılar, Mecdî’nin şair olmasına dikkat çekmişlerdir. Bu bölümdeki bir diğer önemli yorum ise eserde 93 şairin hâl tercümesinin yer almasıyla eserin, kimi şuarâ tezkirelerinden daha fazla sayıda şairin hâl tercümesini ihtiva etmesidir.

Muhteva unsurları incelemesinde araştırmacıların, eserde yer alan biyografiler hakkındaki iki tespiti önem arz etmektedir. Birincisi, Mecdî Mehmed Efendi’nin tercüme yaparken eserine 23 kişinin hâl tercümesini dâhil etmesi; ikincisi ise 26 kişinin hâl tercümesini eserinden çıkarmasıdır. Hâl tercümeleri çıkarılan 26 kişiden 25’inin Kanûnî dönemine ait olmasını ise araştırmacılar, Mecdî’nin yoğunluğuyla ve tercüme faaliyetinin uzun sürmesinden dolayı bir an önce hitama erdirip padişaha sunma niyetinde olmasıyla açıklamışlardır. *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’den bahseden yayımların, ekseriyetle eserdeki ilavelerden bahsetmesi ancak eksiltmelerden bahsetmemesi ilgili çalışmaya değer katan bir diğer hususiyettir.

Araştırmacılar, “Eserde Eleştiri ve Malumat” başlığı altında Mecdî’nin tercümesinde nasıl bir genişleme yaptığını göstermek için “Şeyh Şücâüddîn-i Karamanî” maddesini *eş-Şekâ’iku’n-nu‘mâniyye* ve *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’de geçen hâlleriyile vererek okurun mukayesesine imkân tanıdışlardır. İki madde karşılaştırıldığında Taşköprizâde’nin isim hakkında bir, arkadaşlık ilişkisi hakkında iki ve dua için bir cümle olmak üzere toplamda dört cümleyle verdiği hâl tercümesine Mecdî Mehmed Efendi’nin üç beyit ile Şeyh Şücâüddîn-i Karamanî için Sultan II. Murad’ın mescid ve zaviye yaptırđıđı, Sultan Süleyman Han’ın da

o mescidi camiye çevirip memur atadığı, Şeyh Şücâüddîn-i Karamanî'nin kendi mezarını kendisinin yaptığı gibi bilgileri ilave ettiği anlaşılmaktadır. Aynı başlık altında araştırmacılar, Mecdî Mehmed Efendi'nin Taşköprizâde'nin eserine yapmış olduğu düzenlemelerin örneklerini vererek Mecdî'nin bu düzenlemeleri duyularla değil delillendirerek yapmasına dikkat çekmişlerdir.

“Eserin Dil, Üslûp ve Edebî Özellikleri” başlığı altında Mecdî Mehmed Efendi'nin dönemine göre külfetli bir dil ve üslup kullandığı, hem Mecdî'nin kendi ifadeleriyle hem de klasik inşa üslubuna münasip olarak yazdığı cümleler ve kullandığı sanatlarla örneklendirilerek okura sunulmuştur. “Eserin Bölümleri” ve “Metin Tesisinde Dikkat Edilen Hususlar” başlıklarıyla ilk bölüm olan inceleme bölümü sonlandırılarak eserin ikinci ve son bölümü olan tenkitli metin bölümüne geçilmiştir. Araştırmacılar, “Tenkitli Metin” bölümünde; Mecdî Mehmed Efendi'nin Arapça ve Farsça olarak verdiği her nazım parçasının, ifadenin, kelâm-ı kibarın Türkçe tercümesi ile Türkçe olarak alıntı yapılan nazım parçalarının kaynaklarını dipnotlarda göstererek okurun işini ciddi bir şekilde kolaylaştırmışlardır. Metin, lugatçe, iki biyografya ve bir özel isimler diziniyle; kitap ise tenkit çalışması için esas alınan nüsha başlarının tıpkıbasımı ve nüshalarda tesadüf edilen minyatür ekleriyle desteklenmiştir.

Genel itibarıyla bakıldığında Mecdî Mehmed Efendi'nin eserini, muhteva itibarıyla vesikalara dayandırmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Özellikle ilmiye mensubu bir yazar olarak döneminde ulaşabileceği sözlü ve yazılı kaynakları iyi kullanması dikkat çekmektedir. Mecdî Mehmed Efendi'nin bu gayreti, Bilal Alpaydın ve Fatih Odunkıran'ın çalışmalarıyla araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Çalışma, XIII-XVI. yüzyıllar arası edebiyat tarihimize önemli bir katkıdır. Aynı zamanda benzeri araştırmalar için örneklik teşkil edecek mühim bir kaynaktır.

Kaynaklar/References

Alpaydın, Bilal ve Fatih Odunkıran, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik (Takım 2 Cilt)*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022.

Gönül, B. “İstanbul Kütüphanelerinde el-Şakâ'ik el-numaniya tercüme ve zeyilleri”. *Türkiyat Mecmuası* 8 (1945): 136-168.

EK 1. Dış Kapak (Alpaydın, Bilal ve Fatih Odunkıran, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik (Takım 2 Cilt)*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022.)

